

Bottenvikens **PÄRLA**

*Malörens gamla fyr- och lotsplats är en av
landets mest ensliga och säregna platser.
Ett annorlunda resmål för den som söker stillhet,
naturupplevelser och historiska vingslag.*

TEXT Mats Carlsson Lénart FOTO Pär Bäckström

Från luften kan Malören påminna om en hästskeformad stillahavsatoll, fast i Bottenviken.

Kyrkan på Malören används numera endast en gång per år, i samband med kyrksöndagen i juli.

»Kyrkan timrades upp i Kalix men monterades sedan ner och fördes ut hit, stock för stock.«

Fn "sörlänning" tror kanske att Östersjöns innersta del är en skyddad och odramatisk del av världshaven. Men så är inte är fallet. Därom vittnar både gamla multnade skeppsvrak på Malörens stränder och båtresan idag från Kalix till det lilla utskäret, där den åttkantiga kyrkan och det karakteristiska fyrtornet är sjömärken som syns på långt håll.

Men väl i hamn på Malören, efter femton sjömil på öppet hav, blir man genast genomsyrad av lugnet och stillheten som präglar platsen. Känslan av att komma bort från allt är mycket påtaglig på ön, som från luften påminner lite om en söderhavsatoll.

PÅ 1600-TALET BÖRjade fiskare från Torneå och den österbottniska ön Karlö bygga stugor på Malören och när det under andra hälften av 1700-talet inföll en "strömmingsperiod" var Malören under sommarhalvåret en sjudande ö med två byar.

Det var också under denna blomstringstid för Malören som den märkliga kyrkan byggdes. Det är inte alls någon stor byggnad men den är hög, åttkantig och försedd med en spira. Kyrkans utseende speglar både hur stark ekonomin var i området när den byggdes 1769 och

även önskan om ett rejält sjömärke på den svårtillgängliga och flacka ön i havet.

– Kyrkan timrades upp på Säivisnäs i Kalix men monterades sedan ner och fördes ut hit, stock för stock, och sattes upp här på vår trädlösa ö. Det är egentligen ganska enastående, säger Karl-Erik Vikström som vistats på Malören stora delar av året i snart nio decennier.

– När Malören var infrusen och avfolkad på vintern användes kyrkan som förråd för alla fiskredskap på ön. Det låg skötar och andra grejor överallt i kyrkbänkarna. Jag minns själv den tiden.

När Sverige förlorade Finland 1809 innebar det också att de fiskare som haft stugor på ön hamnade på andra sidan gränsen. Ungefär samtidigt var det slut med den stora strömmingsboomen och det var nog rätt tyst ute på Malören även på somrarna. Men i stället ökade sjöfarten i norra Bottenviken under 1800-talet, trots att sjömärken saknades nästan helt.

Karl-Erik Vikström och hans förfäder arbetade med lotsning kring Malören i hundratals år.

EN SOM FICK erfara detta var kapten Hjalmar Blomfelth från Göteborg som i full storm med sin skuta 1835 kapsejsade vid Malören. Hans besättning räddades men när fartyget stötte i slungades kaptenen ner i roderrummet så kraftigt att han dog. Kaptenen fick sin sista vila på Malören.

MALÖRENS HISTORIA

Medeltiden

Malören har just stigit upp ur havet och människor kring Bottenviken tros ganska snart ha börjat fiska vid ön.

1700-talet

Det första sjömärket sätts upp på Malören 1725. Fisket blomstrar. Öns kyrka byggs 1769–70.

1900-talet

1910 dras fyrpersonalen in och 1967 flyttas hela lotsstationen till fastlandet. Ön blir folktom under en större del av året än tidigare.

1600-talet

Fiskare från nuvarande Finland börjar bygga fiskarstugor på Malören. Malören tillhör staden Torneå.

1800-talet

När Sverige förlorar Finland 1809 skiljs Malören från sin "moderbygd" i Torneå. 1837 inrättas lotsstationen och 1851 tänds fyren.

2000-talet

År 2018 öppnas vandrarhemsrörelse i Malörens gamla lotsstuga.

Även om den märkliga kyrkan på Malören är liten kallas den ibland för skärgårdens domkyrka.

Malörens entreprenör Hanna Engström gör i ordning för kommande gäster.

Fyrvaktarhuset har ett eget fyrtorn.

FOTO ERIK HOLMSTEDT

MALÖREN

Storlek: ca 0,5 kvm.

Läge: I Bottenviken, cirka 3 mil sydväst om Haparanda.

Fasta invånare: 0.

Transport: Båt från Erikören i Kalix, ungefär en timmes resa. Reguljär trafik saknas men ska man bo på vandrarhemmet ordnar de transporten.

Logi: Malören Lodge, www.maloren.se

Övrigt: Malören är naturreservat.

Kanske var skeppsbrottet vid Malören en orsak till att saker började hända. Sjömätningar gjordes och 1837 öppnades lotsstation på Malören. 1851 tändes fyren på ön, den första i Bottenviken – en andra blomstringsperiod för Malören hade inletts när lotsar, fyrvaktare och kalixfiskare gjöt liv i ön på nytt. Men när isen låg på vintrarna var Malören öde. Ön har aldrig haft någon fast befolkning, och exempelvis fyrpersonalen levde stadsliv inne i Luleå under de mörka månaderna.

MEN MALÖRENS epok som en levande lots- och fyrplats skulle inte överleva 1900-talet. Redan 1910 drogs fyrpersonalen in.

– Det var möjligt genom att det då nya AGA-ljuset installerades i fyren och det behövdes inte längre nån som ständigt såg till lampan. Lotsarna hann med att se till fyren då och då, säger Karl-Erik Vikström.

1967 flyttades alla lotsar och båtmän från Malören till fastlandet som ett resultat av snabbare lotsbåtar.

Sedan dess har ön vilat i törnrosasömn under större delen av året. Bara under några sommarveckor har Malören levt upp, då de som idag äger eller hyr de gamla stugorna, ofta ättlingar till lotsar eller fiskare, kommer ut och njuter av tillvaron under den sköna solen som lyser nästan dygnet runt. En av dem är snart 88-årige, före detta båtmannen Karl-Erik Vikström, vars släkt varit på Malören i generationer.

– Min farfar Alfred var lotsförman här på 1800-talet och min far var också lots. Mellan lotsningarna hann de fiska ganska mycket men så fort utkiken såg ett fartyg på väg in var de tvungna att springa upp och sätta på sig uniformerna. Jag har varit här ute väldigt mycket, Malören är Bottenvikens pärla, fastslår Karl-Erik.

Men sedan i fjol är det också möjligt för alla som kommer till Kalix att besöka Malören och övernatta på det nya vandrarhemmet som inretts i den gamla lotsstationen, sedan Hanna och Patrik Engström bestämt sig för att försöka göra Malören till en destination.

– Vi har i många år haft en egen stuga här ute och alltid njutit av den här väldigt speciella platsen. En sommarkväll satt vi och sneglade mot lotsstugan och tänkte att det är ju synd att den står tom. Så jag ringde Statens fastighetsverk och frågade om vi fick hyra den, minns Hanna.

DET VAR FÖR två år sen. Sedan dess har själva utkiksrummet blivit en svit med fönster i alla väderstreck, och sju trivsamma gästrum gör att Malören Lodge nu kan ta emot exempelvis

grupper som vill titta på fåglar, måla akvarell eller utöva yoga.

– Ja, vi försöker erbjuda olika aktiviteter och kurser här ute. En annan kategori som kommer hit är fyrentusiasterna, människor som samlar på fyrplatser. De verkar vara fler än man tror, säger Hanna Engström.

Hanna tar emot gäster, lagar mat och sköter det mesta kring själva vandrarhemmet medan Patrik kör båten och sköter de tekniska tingen.

– Som tur är jobbar jag som lärare och har ledigt på sommaren. Jag har alltid använt min tid här ute för att tanka energi i ensamhet. På Malören samlar jag kraft och energi för att sen vara social och positiv. Den möjligheten vill vi även erbjuda andra, säger Hanna.

ÄNNU ÅTERSTÅR MYCKET arbete med att nå ut med budskapet om att det finns en paradisetoll i Bottenviken, lite svårtillgänglig ibland men helt underbar när man väl är där. Patrik och Hanna vill bygga upp något som bidrar till att Malören både bevaras och utvecklas.

– Det enda vi är riktigt oroliga för är hamnen. Det har i år varit svårare än någonsin att komma in till Malören. Inloppet behöver muddras och bryggan renoveras. Det är avgörande för om Malören över huvud taget ska kunna fortsätta vara en levande ö eller inte. *

”EN UNIK PLATS MED UTMANINGAR”

Malören är en unik miljö som även i framtiden måste vara åtkomlig för öbor och besökare, menar Marie Jakobsson, SFV:s förvaltare för Malören.

MARIE JAKOBSSON blev förtjust i kronholmen Malören när hon för första gången besökte ön i juli 2019.

– Det är ju en unik plats. Och det är så roligt att en lokal entreprenör nu satsat på att låta fler komma till Malören.

Samtidigt finns det utmaningar som SFV arbetar med. Hårt väder och vindar sliter på kajerna och hamnen behöver åtgärdas.

– Det finns en utredning om hur vi kan lösa problemen med hamnen, men vad det nu handlar om är finansiering. Här kan inte SFV ensamt ta hela ansvaret utan fler parter måste tillsammans ta ansvar för detta, exempelvis kommunen och länsstyrelsen, understryker Marie Jakobsson.

SFV kommer även att göra andra satsningar på kronholmen i Bottenviken.

– Idag är det ett dieselaggregat som producerar elen till vandrarhemmet. Vi tycker det vore bättre att lösa strömförsörjningen på ett mer miljövänligt och mindre bullrigt sätt, genom solpaneler på lotsstugans tak, säger Marie Jakobsson.